

KRÓTKA HISTORIA O KULCIE MAO ZEDONGA –
WYBRANE ELEMENTY PODTRZYMYWANIA
POLITYCZNEJ LEGENDY
WIELKIEGO STERNIKA W CHINACH

Gdy Mao Zedong doszedł do władzy w 1949 r., kult jednostki był doskonale znanym zjawiskiem w Europie i Rosji. Dyktatura Hitlera i Stalina przyniosła nieodwracalne skutki w postaci wojen, obozów zagłady, represji politycznych oraz inwigilacji życia prywatnego obywateli. Po śmierci obu przywódców ich metody zostały poddane krytyce nie tylko na arenie międzynarodowej, ale też w krajach ojczyźstych. Słynny referat następcy Stalina, Nikity Chruszczowa z 25 lutego 1956 r. jasno ocenił rządu zmarłego przywódcy. Na XX Zjeździe Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego stwierdzono: „Niedopuszczalne jest i obce duchowi marksizmu-leninizmu wywyższanie jednej osoby, przekształcanie jej w jakiegoś nadczołwieka posiadającego cechy ponadnaturalne na podobieństwo boga”¹. Był to niewątpliwy sygnał zmian dla państw sympatyzujących z ZSRR i podtrzymujących kult Stalina. W Chinach to stanowisko przyjęto jednak bez entuzjazmu, a Mao Zedong praktycznie je zignorował.

Przez kilka następnych dekad zagadnienie kultu jednostki marginalizowały także władze Chińskiej Republiki Ludowej, które nie ustosunkowały się jednoznacznie do spuścizny Przewodniczącego po jego śmierci w 1976 r. Komunistyczna Partia Chin do dzisiaj balansuje między podtrzymaniem pamięci o Mao jako twórcy nowych Chin a jego kontrowersyjnym wizerunkiem despotycznego przywódcy rewolucji. Mimo że polityka Wodza kosztowała życie miliony Chińczyków, to jego zasługi dla stworzenia narodowego państwa i odzyskania poczucia dumy narodowej są silniejsze niż rozpamiętywanie niepowodzeń polityki maoizmu.

Niniejszy artykuł prezentuje wybrane elementy z życia społecznego i politycznego w Chinach związane z ważnymi rocznicami partyjnymi, które są wykorzystywane do podtrzymania legendy Mao Zedonga w jego ojczyźnie. Omówiono charakter

ORCID: 0000-0003-0991-301X, DOI: 10.4467/23538724GS.20.036.12873

¹ N. Chruszczow, *O kulcie jednostki i jego szkodliwych następstwach. Tajny referat na XX Zjeździe KPZR, 25 lutego 1956 r.*, Portal Stosunki Narodowe, <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/teksty-zrodlowe/przemowienia/1106-nikita-chruszczow-o-kulcie-jednostki-i-jego-szkodliwych-nastepstwach-tajny-referat-na-xx-zjezdzie-kpzs-25-lutego-1956-r> (dostęp: 3.04.2016).

uroczystości związanych z rocznicami urodzin Wodza, upamiętnianie jego przywództwa w ideologii liderów politycznych i biznesowych oraz wykorzystanie jego wizerunku w turystyce. Następnie przybliżono zagadnienie zainteresowania Przewodniczącym w świecie kolekcjonerskim i filmowym. Artykuł jest drugą częścią pracy poświęconej przywódcy².

Metodologia artykułu opiera się na przeglądzie anglojęzycznej prasy w archiwach internetowych poświęconej aspektom kultu Mao Zedonga po jego śmierci, które są szczególnie widoczne podczas uroczystości partyjnych. Wykorzystane relacje prasowe obejmują materiał opracowany przez chińskie media w języku angielskim dla odbiorców zagranicznych oraz teksty opublikowane przez niezależne redakcje poza Chinami. Do ważniejszych źródeł prasowych należy zaliczyć anglojęzyczny tygodnik drukowany od 1958 r. w Pekinie „Peking Review” oraz artykuły wydawane przez chińską agencję informacyjną Xinhua, która jest oficjalnym organem prasowym ChRL. Z kolei wśród tytułów rozpowszechnianych poza Chinami zostały wykorzystane archiwalne teksty m.in. z „New York Timesa”.

Uroczystości pogrzebowe Mao

Komunistyczna Partia Chin w połowie lat 70. musiała zmierzyć się z kryzysem gospodarczym i społecznym wywołanym przez polityczne eksperymenty Mao oraz skutki trwającej 10 lat rewolucji kulturalnej. Mogłoby się więc wydawać, że śmierć Przewodniczącego w 1976 r. będzie momentem odrzucenia maoizmu i kultu jednostki. Jednak z wielu powodów nadejście nowej władzy w partii nie oznaczało rozstania ze spuścizną ideologiczną Mao Zedonga.

Mao zmarł w wieku 82 lat w wyniku choroby Gehringa oraz problemów z wydolnością nerek i krążenia. Kierownictwo partii zdecydowało, że ciało zmarłego przywódcy zostanie zabezpieczone i wystawione na widok publiczny na okres dwóch tygodni w Wielkiej Hali Ludowej w Pekinie³. Dnia 9 września 1976 r. Chiny pogrążyły się w żalobie narodowej. Ze wszystkich regionów do Pekinu napływały oficjalne kondolencje. W prasie szczegółowo rozpisywano się o regulacjach w czasie żaloby, harmonogramie pogrzebu i relacjach ze wszystkich okręgów⁴. Anglojęzyczny tygodnik „Peking Review” poświęcał całe numery na zamieszczanie wyrazów

² Część pierwsza została opublikowana pt. *Krótką historia o kulcie Mao Zedonga – wybrane elementy kreowania politycznej legendy Wielkiego Sternika*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2019, z. 16, s. 91–109.

³ Li Zhisui, *Prywatne życie Przewodniczącego Mao*, przeł. Z. Zaczyn, Warszawa 1996, s. 13.

⁴ *Announcement*, „Peking Review” 1976, vol. 19, no. 38, <http://massline.org/PekingReview/PR1976/PR1976-38.pdf> (dostęp: 20.02.2020).

współczucia z różnych zakątków kraju i świata⁵. Do Chin nadeszły listy kondolencyjne ze 123 państw, a w niektórych krajach, jak np. Francja, Kanada, Szwajcaria czy Turcja, opuszczono flagi do połowy masztu na znak żałoby⁶. Przed oficjalnym pogrzebem 300 tys. przedstawicieli różnych organizacji robotniczych, partyjnych czy studenckich przyjechało do stolicy, aby osobiście zobaczyć zabalsamowane ciało Mao Zedonga. Nagłówki gazet w całym kraju brzmiały: „800 mln ludzi pogrążonych w żałobie za Wielkim Wodzem i Nauczycielem Mao” czy „Przewodniczący Mao będzie żył zawsze w naszych sercach!”⁷.

Dnia 18 września na placu Tiananmen odbyły się główne uroczystości pogrzebowe. Nad dziedzińcem zostały rozwieszono żałobne wstęgi z hasłem „Uroczystość pogrzebowa Wielkiego Wodza i Nauczyciela Mao Zedonga”. Nad główną bramą umieszczono ponad siedmiometrowy portret zmarłego, który zabezpieczyły oddziały Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej. Przed wizerunkiem Mao rozłożono platformę z tysiącem wieńców od Komitetu Centralnego KPCh. Na Placu i wzdłuż pięciokilometrowej alei Chang’an na ceremonię czekały tłumy przedstawicieli organizacji robotniczych, partyjnych i studenckich.

Relacja z pogrzebu transmitowana była w telewizji i radio. Punktualnie o godzinie 15:00 w całym kraju rozległ się dźwięk syren fabrycznych, okrętowych i kolejowych. Mieszkańcy na kilka minut stanęli na baczność, oddając cześć swojemu Przywódcy. Następnie na placu Tiananmen pięćsetosobowa orkiestra wojskowa odegrała hymn *Czerwony jest Wschód*, kończący się słowami „Mao wielkim zbawcą ludu”⁸. Na koniec uroczystości nowy szef partii, Hua Guofeng, wygłosił mowę pogrzebową, określając Mao jako człowieka w pełni oddanego interesom Chin i świata, dla którego najwyższą wartością była walka o wyzwolenie narodu chińskiego i wszystkich innych uciemiężonych społeczeństw⁹.

Krótko po zakończeniu żałoby narodowej ruszyła budowa największego mauzoleum poświęconego Przewodniczącemu. Do wzniesienia monumentalnego gmachu o powierzchni 60 tys. m² wykorzystano materiały z każdej prowincji Państwa Środka, aby podkreślić jedność narodu chińskiego. „China Pictorial” z okazji uro-

⁵ *Deep mourning all over the world*, „Peking Review” 1976, vol. 19, no. 39, <http://massline.org/PekingReview/PR1976/PR1976-39.pdf> (dostęp: 23.02.2020).

⁶ B. Hook, D. Wilson, M. Yahuda, *Quarterly Chronicle and Documentation*, „The China Quarterly” 1976, no. 68, <https://www.jstor.org/stable/652613?seq=1> (dostęp: 15.02.2020).

⁷ *Weida de lingxiu he daoshi Mao Zedong zhubi yongchubuxiu* [伟大的领袖和导师毛泽东主席永垂不朽!], „Renmin Ribao”, 10.09.1976, <http://data.people.com.cn/rmrb/20200426/1?code=2> (dostęp: 16.02.2020).

⁸ *Solemn Mass Memorial Meeting to Mourn the Great Leader and Teacher Chairman Mao Tsetung*, „Peking Review” 1976, vol. 19, no. 39, <http://massline.org/PekingReview/PR1976/PR1976-39.pdf> (dostęp: 23.02.2020).

⁹ Hua Guofeng, *Memorial speech by Hua Guo-Feng at Mass Memorial Meeting for Great Leader and Teacher Chairman Mao Tsetung*, stenogram przemówienia z pogrzebu Mao Zedonga, 18.09.1976, <https://www.marxists.org/reference/archive/hua-guofeng/1976/09/18.htm> (dostęp: 30.03.2020).

czystego otwarcia gmachu w jednym z numerów opublikował artykuł prezentujący szczegóły projektu oraz relację fotograficzną z budowy. W tekście podkreślono, że prace zakończono wcześniej niż zapowiadano ze względu na wsparcie ponad 700 tys. wolontariuszy, którzy zgłosili się do pomocy poza profesjonalnymi robotnikami. Według autora artykułu sukces architektoniczny został osiągnięty dzięki „bezgranicznej miłości i oddaniu Mao”¹⁰. Budynek został udostępniony zwiedzającym w maju 1977 r. W jego centralnej części do dzisiaj spoczywa zabalsamowane ciało Mao Zedonga, złożone w kryształowej trumnie umieszczonej na postumencie z czarnego granitu¹¹. W 10. rocznicę śmierci Przewodniczącego przez cały rok mauzoleum odwiedziło ponad 10 mln osób¹². Do dzisiaj miejsce pozostaje jedną z najchętniej odwiedzanych atrakcji turystycznych w Pekinie.

Obchody rocznicy urodzin Wodza

W 2013 r. minęło 120 lat od narodzin legendarnego przywódcy Chin. Rocznicą została poprzedzona przygotowaniem w całym kraju, ze szczególnym uwzględnieniem miejsc związanych z życiem Mao Zedonga, takich jak jego rodzinna wieś Shaoshan czy dawne bazy komunistów z czasów wojny domowej.

Oficjalne obchody rozpoczęły się 26 grudnia 2013 r. w Mauzoleum Mao Zedonga w Pekinie, które z tej okazji przeszło gruntowną modernizację. Przewodniczący Chińskiej Republiki Ludowej Xi Jinping wraz z pozostałymi członkami biura politycznego odwiedził miejsce spoczynku Mao, a następnie w Wielkiej Hali Ludowej otworzył sympozjum upamiętniające Wodza. W wygłoszonym przemówieniu podkreślił rolę niezwykłego przywódcy jako „wielkiego patrioty i bohatera narodowego, który zmienił oblicze narodu chińskiego i poprowadził go ku nowemu przeznaczeniu”. Zaznaczył także, że „liderów rewolucji nie należy wielbić jak bogów czy odmówić pozwolenia ludziom na wskazywanie i korygowanie ich błędów tylko dlatego, że są wspaniali. Ale nie można umniejszać ich roli historycznej tylko dlatego, że zdarzały się im pomyłki”¹³. W tym czasie w Teatrze Narodowym w Pekinie odbył się również koncert dla 10 tys. widzów, upamiętniający Mao.

¹⁰ *The Chairman Mao Memorial Hall Successfully Completed*, „China Pictorial” 1977, no. 9, <http://www.bannedthought.net/China/Magazines/ChinaPictorial/1977/CP1977-09.pdf> (dostęp: 17.02.2020).

¹¹ S.G. Haw, *Beijing – A Concise History*, New York 2007, s. 149.

¹² T. Jones, *‘Great Helmsman’ Is Capital’s No. 1 Tourist Attraction: Every Year, Mao’s Tomb Draws Millions to Beijing*, „Los Angeles Times”, 26.12.1987, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1987-12-26-mn-7449-story.html> (dostęp: 15.02.2020).

¹³ *Xi: Holding high banner of Mao ‘forever’*, „China Daily”, 26.12.2013, http://www.chinadaily.com.cn/china/2013-12/26/content_17199349.htm (dostęp: 6.04.2016).

Podczas wydarzenia zaprezentowano m.in. twórczość Przewodniczącego i serię rewolucyjnych pieśni¹⁴.

Jednak największe uroczystości zostały zorganizowane w Shaoshan, rodzinnym mieście Mao w południowo-wschodniej części Chin. Centralnym miejscem obchodów stała się posiadłość Przewodniczącego, w której obecnie znajduje się muzeum. Dnia 26 grudnia 2013 r. urządzono otwarty bankiet składający się z ulubionych potraw Wodza, czyli tzw. makaronu długowieczności oraz wieprzowiny gotowanej na czerwono. Świętowaniu towarzyszył pokaz sztucznych ogni oraz koncert pieśni rewolucyjnych¹⁵. Przed sześciometrowym pomnikiem z brązu, ustawionym na terenie „Memorial Hall of Mao Zedong”, złożono bukiety słoneczników. Wszystkie wydarzenia z Shaoshan były na bieżąco relacjonowane przez media krajowe i zagraniczne. Dla miasta, które jest popularnym kierunkiem krajowej turystyki, była to niewątpliwie dodatkowa okazja do promocji. Szacuje się, że władze miejscowości wydały blisko 300 mln USD na przygotowania do rocznicy urodzin Wodza, wliczając w to odrestaurowanie jego rodzinnego domu¹⁶.

Uroczystości odbyły się także w bazach komunistów wykorzystywanych podczas wojny domowej, m.in. w Xibaipo na północy prowincji Hebei, gdzie zorganizowano kolejne sympozjum upamiętniające działalność Mao, czy w Yan'an, w prowincji Shaanxi, gdzie przygotowano wystawę obrazów poświęconych rewolucji. Z kolei w górach Jinggang, uchodzących za kolebkę narodzin chińskiej armii, grupa stu ochotników przebranych w mundury wojskowe przemaszerowała pięciokilometrywy odcinek trasy legendarnego Wielkiego Marszu. Uczestnicy w ten sposób chcieli oddać cześć poległym żołnierzom¹⁷.

Obchody wyjątkowej rocznicy urodzin nie ograniczały się tylko do organizacji wydarzeń. Z tej okazji wprowadzono do obiegu kolekcjonerskie znaczki pocztowe z wizerunkiem Przewodniczącego, wydano sześciotomową *Kronikę Mao Zedonga* obejmującą jego biografię, twórczość i przemówienia¹⁸, a także wyemitowano wiele filmów oraz seriali poświęconych jego karierze i życiu. Państwowa Agencja Prasowa Chińskiej Republiki Ludowej, Xinhua, uruchomiła angiłojęzyczny serwis internet-

¹⁴ Gao Wenqian, *China must purge mao's ghost*, „The New York Times”, 25.12.2013, <https://www.nytimes.com/2013/12/26/opinion/china-must-purge-maos-ghost.html> (dostęp: 14.02.2020).

¹⁵ M. Moore, *In China: Chairman Mao still bigger than Jesus*, „The Telegraph”, 25.12.2013, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/10537651/In-China-Chairman-Mao-still-bigger-than-Jesus.html> (dostęp: 18.07.2019).

¹⁶ Denisey Ho, Christopher Young, *Chairman Mao's everyman makeover*, „The Atlantic”, 19.09.2013, <https://www.theatlantic.com/china/archive/2013/12/chairman-maos-everyman-makeover/282533/> (dostęp: 8.02.2020).

¹⁷ *China commemorates 120th birth anniv. of Mao Zedong*, „Xinhua”, 27.12.2013, http://news.xinhuanet.com/english/video/2013-12/27/c_133000695.htm (dostęp: 19.04.2016).

¹⁸ *Chronicle released to commemorate Mao's 120th birthday*, „Global Times”, 22.12.2013, <http://www.globaltimes.cn/content/833529.shtml> (dostęp: 4.01.2020).

towy poświęcony w całości obchodom rocznicy. W witrynie można było znaleźć relacje przygotowań lub uroczystości z każdego zakątka Chin.

Powyższy jubileusz był okazją do poważnych dyskusji wśród polityków na temat podtrzymywania wizerunku zmarłego Wodza. Liberalowie domagali się całkowitego zburzenia Mauzoleum i usunięcia ciała Mao z centrum Pekinu. Z kolei wciąż aktywni maoiści złożyli petycje o ustanowieniu 26 grudnia świętem narodowym i dniem wolnym od pracy. Apelowali oni również o coroczne oficjalne składanie wieńców i pokłonów przed portretem Mao na placu Tiananmen. Z ich inicjatywy zaczęto także określać 26 grudnia jako *Mao Zedong shengdanjie*¹⁹ i porównywać obchody Świąt Bożego Narodzenia na Zachodzie do upamiętnienia narodzin Mao w Chinach²⁰. Jeszcze w 2013 r. frakcja maoistów cieszyła się poparciem 32% społeczeństwa²¹. Dotychczas Komunistyczna Partia Chin jednak nie przychyliła się do żadnych wniosków – ani skrajnej lewicy, ani liberalów.

Duchowe przywództwo Mao

Świadectwo Mao jest obecne także w pamięci chińskich polityków i biznesmenów, którzy przy okazji różnych uroczystości państwowych i prywatnych w swoich przemówieniach odwołują się do jego autorytetu.

W 1991 r., podczas obchodów 70. rocznicy założenia KPCh ówczesny przewodniczący Jiang Zemin w wykładzie inauguracyjnym kilkakrotnie podkreślił rolę zmarłego Przewodniczącego. W kilkugodzinnym wystąpieniu pojawiły się takie sformułowania, jak: „Wszyscy obywatele kraju będą pamiętać towarzysza Mao Zedonga za jego wybitny wkład w rozwój Chin. (...) Chińscy komuniści będą zawsze nieść jego sztandar wysoko, a dzieło rewolucji proletariackiej będzie kontynuowane” czy „Tworzenie kultury socjalizmu o chińskiej specyfice, stosowanie marksizmu-leninizmu i *Mysli* Mao Zedonga jako przewodnich jest fundamentalne”²². Jiang również przy okazji świętowania 100. rocznicy narodzin Wodza w 2003 r. zaznaczył, że „Wkład Mao jest znacznie ważniejszy niż jego błędy. A popełnione błędy są pomyłkami

¹⁹ *Shengdanjie* można tłumaczyć jako święto urodzin, ale jest także chińskim słowem określającym Boże Narodzenie.

²⁰ *Merry Mao mas!*, „The Economist”, 7.12.2013, <https://www.economist.com/china/2013/12/07/merry-mao-mas> (dostęp: 15.01.2020).

²¹ J.M., *Mao's birthday Party time*, „The Economist”, 7.12.2013, <https://www.economist.com/analects/2013/06/07/party-time> (dostęp: 12.02.2020).

²² *Building Socialism the Chinese Way – A speech delivered by Jiang Zemin on 1 July 1991*, „Peking Review” 1991, vol. 34, no. 27, <http://massline.org/PekingReview/PR1991/PR1991-27.pdf> (dostęp: 29.02.2020).

Wielkiego Rewolucjonisty i Marksisty”²³. W podobnym tonie, który został wyznaczony jeszcze przez Deng Xiaopinga w 1978 r.²⁴, wypowiadali się wszyscy politycy piastujący najwyższe urzędy w Chinach.

Wiele mówi się także o obecnym przewodniczącym ChRL, który często jest określany mianem Mao Zedonga XXI wieku²⁵. Xi Jinping zyskał autorytet, upowszechniając autokratyczny styl władzy i bezkompromisowe rozwiązania wobec korupcji. W swoich wystąpieniach często odwoływał się do wartości promowanych przez Mao i jego słów. W grudniu 2013 r. przypominał Chińczykom o konieczności podtrzymywania ideałów rewolucjonisty: „Powinniśmy kontynuować i dobrze wykorzystywać wciąż żyjącego ducha *Mysli* Mao Zedonga”²⁶. Przy wielu podobnych okazjach wykazywał się także znajomością i respektem wobec twórczości Mao. Słynna sentencja Przewodniczącego promująca idee ścisłej współpracy: „Podczas gry na pianinie każdy z dziesięciu palców musi być w ruchu. Aby stworzyć piękną muzykę, wszystkie muszą być zsynchronizowane i poruszać się rytmicznie” – została wykorzystana przez Xi podczas spotkania z kadrami partyjnymi w marcu 2016 r. Polityk zalecił działaczom nauczyć się „gry na pianinie”, aby Chiny mogły osiągnąć gospodarczy sukces²⁷.

Z kolei w świecie biznesu Ren Zhengfei, założyciel Huawei, giganta w branży telekomunikacyjnej, często podkreśla w wywiadach, jak wykorzystuje techniki i twórczość Mao. Osobiście przyznał, że w rozwoju jego firmy sprawdziła się taktyka komunistów „używania wsi, by otoczyć miasto”, stosowana w rywalizacji podczas wojny domowej z partią Kuomintangu²⁸. Ren potwierdził także, że używa koncepcji krytyki i samokrytyki na spotkaniach z pracownikami²⁹. W książce *The Huawei Story*, opisującej powstanie firmy, prezes wspomina: „Przeczytałem kiedyś we wspomnieniach Mao o uwadze, którą zrobił swojej asystentce. Jego słowa

²³ P.E. Tyler, *China's rulers honor Mao, as well as his undoer*, „The New York Times”, 27.12.1993, <https://www.nytimes.com/1993/12/27/world/china-s-rulers-honor-mao-as-well-as-his-undoer.html> (dostęp: 18.03.2020).

²⁴ T. Cheek, *A critical introduction to Mao*, Cambridge 2010, s. 129.

²⁵ W. Lam, *Xi Jinping presents himself as the new Mao*, „Nikkei Asian Review”, 25.10.2017, <https://asia.nikkei.com/Politics/Xi-Jinping-presents-himself-as-the-new-Mao> (dostęp: 5.02.2020).

²⁶ Chun Han Won, *Advice From Mao Recycled in the Era of Xi Jinping: 'Play the Piano?'*, „The Wall Street Journal”, 2.03.2016, <http://blogs.wsj.com/chinarealtime/2016/03/02/advice-from-mao-recycled-in-the-era-of-xi-jinping-play-the-piano/> (dostęp: 19.04.2018).

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Strategia polegała na opanowywaniu przez Chińską Armię Ludowo-Wyzwoleńczą obszarów wiejskich, które nie były kluczowym elementem rządów narodowców. Po utworzeniu solidnych baz komunistów na prowincji przystępowano do stopniowego zajmowania miast. Ch. Findlay, A. Wilson, *Surrounding the Cities from the Countryside* [w:] *Growth Without Miracles: Readings on the Chinese Economy in the Era of Reform*, eds R. Garnaut, Yiping Huang, Oxford 2001, s. 189–203.

²⁹ Tang Tuankai, *Mao now*, „Peking Review” 2006, vol. 49, no. 40, <http://massline.org/PekingReview/PR2006/PR2006-40.pdf> (dostęp: 1.02.2020).

brzmiały: «W przejrzystej rzece nie ma ryb». Co oznaczało, że rzeka była dla niego falami niosącymi zanieczyszczenia i błoto. W ten literacki sposób chciał wyrazić, że lider powinien mieć otwarty i elastyczny umysł oraz pozwolić na ścieranie się różnych poglądów³⁰.

Ze stylu zarządzania Mao Zedonga korzysta także Zong Qinghou, założyciel Hangzhou Wahaha Group, największego chińskiego koncernu produkującego napoje. Jeden z najbogatszych biznesmenów w Chinach przy planowaniu rozwoju swojej firmy też stosował taktykę „używania wsi, by otoczyć miasto”, rozprowadzając swoje produkty w marketach na prowincji, a potem podbijając większe ośrodki. To pozwoliło mu przełamać monopol amerykańskich marek PepsiCo i Coca Cola na chińskim rynku pod koniec lat 90. W wywiadach przedsiębiorca porównuje swoją taktykę rozwoju i kierowania firmą do działań Mao: „mój etos pracy jest znany jako Zong u steru, z władzą zdecentralizowaną tylko w drobnych kwestiach, (...) przedsiębiorstwo należy prowadzić jak armię o wspólnej woli” czy „aby dobrze prowadzić swój biznes w Chinach, musisz być tyranem o otwartym umyśle³¹. Zong w 2002 r. został powołany na deputowanego do Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych, jego majątek szacowany jest obecnie na ponad 8 mld USD.

Jednym z kolejnych przykładów sukcesu dzięki więzi z Mao jest sieć restauracji „Mao Jia”, która pochodzi z rodzinnej miejscowości Przewodniczącego, Shaoshan. Właścicielka sieci Tang Ruiren swój pierwszy lokal otworzyła w 1987 r., gdy wieś stała się popularną destynacją turystyczną. Po 3 latach prowadzenia przydomowego baru założyła restaurację i została pierwszym prywatnym przedsiębiorcą w okolicy. Specjalnością lokalu były ulubione potrawy Przewodniczącego, czyli wędzona ryba z chili oraz duszona tłusta wieprzowina. Hasło reklamowe brzmi: „Poznaj smak historii rodziny Mao”. Do dzisiaj właścicielka w wywiadach podkreśla, że to dzięki osobistemu spotkaniu i rozmowie z Mao w 1959 r. zaczęła prowadzić swoją działalność. Obecnie Tang jest właścicielką ponad trzystu restauracji zrzeszonych w sieci „Mao Jia” w kraju i za granicą³².

Mao w turystyce

Kryzys wiary w partię i system polityczny widoczny po 1989 r. w Chinach spowodował wiele działań ze strony rządu mających na celu odbudowę zaufania społeczeństwa. Jedną z metod była intensywna edukacja ideologiczna młodego pokolenia, na

³⁰ Tian Tao, Wu Chunbo, *The Huawei Story*, New Delhi 2015, s. 106.

³¹ Who's Hu, *Zong Qinghou*, „Week in China”, 4.09.2009, <https://www.weekinchina.com/2009/09/zong-qinghou/> (dostęp: 16.02.2020).

³² Liu Xiangrui, *A woman of substance shares the recipe of her success*, „China Daily USA”, 7.08.2012, http://usa.chinadaily.com.cn/life/2012-08/07/content_15648881.htm (dostęp: 16.08.2016).

której wcześniejszy brak zwrócił uwagę Deng Xiaoping: „W ciągu tych 10 lat naszym największym błędem było zaniedbanie podstaw edukacji, głównie ideologicznej i politycznej. Nie tylko w odniesieniu do studentów, ale ogółem wobec wszystkich. Nie przekazaliśmy im, czym jest rewolucjonistyczna walka, nie opowiadaliśmy o dawnych Chinach i o tym, jaki to mógł być kraj. To był poważny błąd z naszej strony”³³. Te słowa były początkiem „patriotycznej kampanii edukacyjnej”, oficjalnie rozpoczętej przez rząd w 1991 r. Nową misją Ministerstwa Edukacji stało się „ugruntowanie wiedzy na temat współczesnej historii Chin i społeczeństwa”³⁴. Zaczęto od zmiany treści programowych przedmiotów humanistycznych na wszystkich poziomach edukacji, wprowadzono nowe podręczniki, w których nacisk został położony na rewolucyjną historię Chin, zorganizowano program wycieczek edukacyjnych do miejsc związanych z historią. Ostatni z pomysłów stał się największym sukcesem władz i został szybko przekształcony w projekt rozwoju krajowej turystyki w Państwie Środka.

Pierwszy raz sformułowanie „Czerwona Turystyka” (*Hongse luyou*) zostało użyte w 2004 r. podczas obchodów 55. rocznicy założenia ChRL. Rząd ogłosił wówczas Program rozwoju planu narodowej Czerwonej Turystyki na lata 2004–2010³⁵, który opierał się na wcześniejszych założeniach edukacji patriotycznej w szkołach. Nowa taktyka nie tylko miała się przyczynić do wzrostu ekonomicznego sektora krajowej turystyki, ale także odbudować patriotyczną postawę obywateli. Głównym założeniem było przybliżenie dziedzictwa komunizmu poprzez naukę, zwiedzanie oraz wywołanie nostalgii.

Jako dziedzictwo postrzegano miejsca upamiętniające wydarzenia rewolucyjne, bohaterów wojennych i liderów partii. Głównie promowano miejscowości związane z życiorysem najważniejszych działaczy politycznych i wojskowych, jak np. Mao Zedong czy Peng Dehuai. Powstały również lokalizacje, które miały status patriotycznych parków rozrywki, jak „Balujun Culture Park” w Wuxiang. Kompleks zaprojektowany w stylu socrealistycznym nawiązuje do czasów okupacji japońskiej. Turyści mają tam możliwość skorzystania ze szkoleń strzelniczych, udziału w konkursach pieśni rewolucyjnych czy scenkach teatralnych z działań partyzanckich. Za bardziej historyczną lokalizację w programie „Czerwonej Turystyki” uchodzi dawna baza

³³ Deng Xiaoping, *Address To Officers At The Rank Of General And Above In Command Of The Troops Enforcing Martial Law In Beijing, June 9, 1989*, „People’s Daily Online”, <http://en.people.cn/dengxp/vol3/text/c1990.html> (dostęp: 17.06.2016).

³⁴ Zheng Wang, *National Humiliation, History Education, and the Politics of Historical Memory: Patriotic Education Campaign in China*, „International Studies Quarterly” 2008, no. 52, s. 789, http://www.cctr.ust.hk/materials/library/isq_Zheng_Wang_12-08.pdf (dostęp: 14.06.2016).

³⁵ Shengnan Zhao, *Production, Transmission, and Consumption of Red Tourism in China*, rozprawa doktorska, s. 10, https://repository.asu.edu/attachments/140829/content/Zhao_asu_0010E_14355.pdf (dostęp: 5.06.2016). Pierwszy program „Czerwonej Turystyki” obejmował lata 2004–2010. Jego kolejna 5-letnia kampania zaczęła się w 2011 r.

komunistów Yan'an. Trasy turystyczne w „świętym mieście komunistów” obejmują ponad 140 miejsc, takich jak kwatery głównych organów partyjnych, domy dowódców wojskowych czy budynki użyteczności publicznej. Do najcenniejszych obiektów należy audytorium, które było miejscem wygłoszenia przez Mao słynnego dzieła „Przemówienie o literaturze i sztuce na naradzie w Yan'an”, a także jego prywatna kwatery i biuro.

Do atrakcji turystycznych w innych regionach została włączona większość rezydencji, w których mieszkał lub przebywał Przewodniczący. W każdym mieście, z którym był związany, powstało muzeum, monumentalny pomnik lub inna forma upamiętnienia jego więzi z mieszkańcami. Największych inwestycji dokonano w rodzinnym mieście Mao. Władze wybudowały tam bibliotekę mającą się stać ośrodkiem „Myśli Mao Zedonga”, w której docelowo planowano zebrać kolekcję pół miliona publikacji rewolucyjnych. W sąsiedztwie powstało także Muzeum Reliktów Mao, prezentujące kolekcję jego rzeczy osobistych i przedmiotów codziennego użytku oraz filmów i zdjęć dokumentujących jego polityczną działalność. W 2005 r. Shaoshan odwiedziło prawie 17 mln osób, a roczny dochód z turystyki wyniósł około 60 mln USD³⁶.

Trasy „Czerwonej Turystyki” okazały się trafną strategią, która zadziałała nie tylko wśród uczniów i studentów, ale także starszych pokoleń. Wiele zakładów pracy i instytucji państwowych organizuje dla swoich pracowników wyjazdy do tych miejsc.

Program edukacji patriotycznej ponownie rozpoczął kontrowersyjny temat dziedzictwa komunizmu i spuścizny Mao Zedonga w Chinach. Krytycy podkreślają negatywne aspekty wykorzystywania pamięci o bohaterach wojennych do celów komercyjnych oraz kapitalistyczny wydźwięk programu, który przyćmił wartości ideologiczne³⁷. Dyskusję zamyka jednak szybko efekt ekonomiczny „Czerwonej Turystyki”. Już w 2007 r. liczba odwiedzających miejsca związane z tym programem osiągnęła 230 mln. W 2010 r. było ich już prawie dwa razy więcej, a przychody wyniosły 15,7 bln USD. Trzy lata później padł nowy rekord, a statystyki wykazywały już 786 mln turystów i zysk 33,1 bln USD³⁸. Szacuje się, że ten rynek stworzył 2 mln bezpośrednich miejsc pracy, a pośrednio zostało zatrudnionych aż 10 mln osób³⁹.

³⁶ Li Li, *Still a hometown hero*, „Peking Review” 2006, vol. 49, no. 40, <http://massline.org/Peking-Review/PR2006/PR2006-40.pdf> (dostęp: 17.01.2020).

³⁷ Shengnan Zhao, D.J. Dallen, *Governance of Red Tourism in China*, „Tourism Management” 2015, no. 46, s. 10, http://www.academia.edu/8905133/Governance_of_red_tourism_in_China_Perspectives_on_power_and_guanxi (dostęp: 15.06.2020).

³⁸ Shengnan Zhao, *Production, Transmission...*, s. 3.

³⁹ Yan Wei, *New March of Red Tourism*, „Peking Review”, 19.05.2005, <http://www.bjreview.cn/EN/En-2005/05-19-e/china-2.htm> (dostęp: 27.09.2016).

Mao na małym ekranie

W nawiązaniu do nurtu edukacji patriotycznej agencja SARFT (State Administration of Radio, Film and Television), regulująca rynek chińskich mediów, organizuje kampanie z okazji najważniejszych rocznic w państwie. Wykorzystywanie nowoczesnych środków masowego przekazu odniosło szczególny sukces w przypadku młodszych pokoleń, co jest istotne, ponieważ KPCh przykłada dużą wagę do ich wychowania ideologicznego.

W 2011 r. SARFT opublikował listę 28 filmów, które wpisywały się w uroczyste obchody 90. urodzin Komunistycznej Partii Chin⁴⁰. Najważniejszym obrazem kampanii został *Jian Dang Wei Ye (Początek wielkiego odrodzenia)*, opowiadający o założeniu KPCh. Finansowy i frekwencyjny sukces produkcji został osiągnięty dzięki aktywnej promocji w mediach oraz przemyślanej dystrybucji biletów. Część wejściówek była nieodpłatna, z kolei duży odsetek został wykupiony przez szkoły i zakłady pracy. Dodatkowo niektóre firmy w dniu premiery zarządziły dzień wolny dla swoich pracowników. Kontrowersyjną kwestią okazało się określenie roli Mao w filmie. Udział Przewodniczącego w założeniu partii i jego początkowa działalność jest bowiem tematem dyskusji wśród historyków. Według chińskiej historiografii wkład Mao w utworzenie partii jest niepodważalny, z kolei zachodni badacze wskazują na spore zaangażowanie kadr Kominternu ze Związku Radzieckiego i nieobecność Mao na I Zjeździe Komunistycznej Partii Chin⁴¹. Sam reżyser również podkreślił, że wizerunek Mao Zedonga, który w tamtym czasie dopiero zaczynał swoją polityczną działalność, był wyzwaniem dla twórców. Zdecydowano jednak, że Przewodniczący zostanie przedstawiony jako młody romantyk zafascynowany polityką, a nie wielki przywódca⁴². Taka wersja została też zaakceptowana przez SARFT, a sam film stał się jedną z czterech najbardziej dochodowych krajowych produkcji⁴³.

Jednak najpopularniejszym filmem, który przedstawiał życie Mao Zedonga, okazała się telenowela nakręcona w 2013 r. z okazji 120. rocznicy jego narodzin. Seria liczyła 100 odcinków, podzielonych na dwie części, które ukazywały życiorys przy-

⁴⁰ Liu Chang, *Star-studded film charts 90 years of Communist Party*, „Global Times”, 9.05.2011, <https://web.archive.org/web/20110616141112/http://china.globaltimes.cn/society/2011-06/663272.html> (dostęp: 14.02.2020).

⁴¹ Zgodnie z oficjalną historią KPCh powstała ona w 1921 r., a podczas zjazdu założycieli obecny był Mao. Według rosyjskich źródeł partia została stworzona rok wcześniej bez udziału legendarnego przywódcy. Jung Chang, J. Halliday, *Mao*, przeł. A. Kuryłowicz, Warszawa 2007, s. 35.

⁴² Xiyun Yang, *People, You Will See This Film. Right Now*, „New York Times”, 25.06.2011, <https://www.nytimes.com/2011/06/25/movies/chinese-get-viewers-to-propaganda-film-beyond-the-great-revival.html?searchResultPosition=1> (dostęp: 4.02.2020).

⁴³ Warto zaznaczyć, że tylko 10% chińskich filmów nakręconych w 2010 r. miało wyższy budżet niż 1,5 mln USD. *Ibidem*.

wódcy przed 1949 r. i po objęciu władzy. Była to pierwsza biograficzna produkcja telewizyjna o Mao, która została przygotowana do dystrybucji w języku angielskim, francuskim, rosyjskim i arabskim. Gao Xixi, reżyser telenoweli, wyjaśnił, skąd jego zdaniem bierze się zainteresowanie zachodniego świata taką tematyką: „W chwili obecnej Zachód, a szczególnie ludzie z takich terenów, jak Ameryka Północna, darzą Mao nawet silniejszym uczuciem niż my”. Tylko pierwsza część produkcji kosztowała ponad 16 mln USD, a zostało do niej zaangażowanych tysiąc osób⁴⁴.

Z kolei najmłodszy widzowie mogli poznać biografię Mao Zedonga z wyprodukowanego w 2013 r. filmu animowanego *Kiedy Mao Zedong był młody* (*Shaonian Mao Zedong*). Opowiada on o czasach dzieciństwa Wodza i przybliża mniej znane fakty z jego młodzieńczych lat. Dyrektor artystyczny produkcji argumentował potrzebę dotarcia do młodszych widzów: „Dzieci lubią oglądać kreskówki. Stary, stereotypowy styl przedstawiania przywódców nie przykuwa już ich uwagi. Mamy XXI wiek, musimy być innowacyjni”⁴⁵. Warto zaznaczyć, że projekt był pierwszym przypadkiem przeniesienia do animowanego świata bohatera narodowego. Twórcy przyznają także, że nad scenariuszem i jego ostateczną realizacją specjalny nadzór mieli przedstawiciele KPCh. Na potrzeby animacji do Shaoshan zostało wysłanych sześciuset wolontariuszy, których zadaniem było zebranie najciekawszych anegdot związanych z Mao⁴⁶.

Mao w kolekcjach

Obecność Przewodniczącego jest także widoczna na wielu aukcjach, bowiem od lat znajdują się prywatni kolekcjonerzy, którzy płacą wysokie kwoty za zdobycie namiastki legendarnego przywódcy. Uwagę międzynarodowej prasy przyciągnęła aukcja, na której został sprzedany rękopis *Czerwonej Książeczki* autorstwa Mao Zedonga. Manuskrypt będący najcenniejszym przedmiotem w ofercie Hong Kong Convention & Exhibition Centre wcześniej był w posiadaniu córki Przewodniczącego, Li Na. Kontrowersje wywołał natomiast kupiec, który nabył *Cytaty Przewodniczącego...* Tseng Shin-Yi jest multimilionerem pochodzącym z Tajwanu, znanym ze swoich nacjonalistycznych i antychińskich poglądów. Wielu polityków nawoływało do unieważnienia aukcji i przekazania oryginału rządowi chińskiemu.

⁴⁴ Lu Qianwen, *Mao's 120th anniversary marked with events nationwide*, „Global Times”, 26.12.2013, <http://www.globaltimes.cn/content/834327.shtml> (dostęp: 28.04.2019).

⁴⁵ T. Baliszewski, *Chiny uczczą komunistycznego wodza*, „Na temat”, 21.10.2013, <http://natemat.pl/79193,5-mln-dolarow-na-film-animowany-o-mao-zedongu-chiny-uczczą-komunistycznego-wodza> (dostęp: 13.04.2019).

⁴⁶ B. Child, *Chairman Mao's teen years set for 3D cartoon*, „The Guardian”, 22.10.2013, <https://www.theguardian.com/film/2013/oct/22/chairman-mao-3d-cartoon-animation-zedong-chinese> (dostęp: 5.03.2020).

Mimo że nowy właściciel nie zdradził planu co do trofeum, pojawiły się głosy o zamiarach zniszczenia książki przez Tsenga. Jej wartość podczas aukcji wyniosła 500 mln USD i tym samym osiągnęła status najdroższego współczesnego rękopisu na świecie⁴⁷.

Skromniej został wyceniony album z poezją autorstwa Mao, ozdobiony wyjątkową kaligrafią wykonaną przez znanego artystę Guo Marou. Dzieło zostało kupione w listopadzie 2013 r. za kwotę 2,34 mln USD⁴⁸. Rzadka okazja dla kolekcjonerów nadarzyła się także 2 lata później, kiedy to został sprzedany list z 1937 r. Komunistycznej Partii Chin do premiera Wielkiej Brytanii. W piśmie przedstawiciele partii wysunęli prośbę do Clementa Attleego o wsparcie w wojnie z Japonią. Wartość przedmiotu podniósł fakt złożenia własnoręcznego podpisu przez Mao, który podpisywał osobiście dokumenty tylko w wyjątkowych okolicznościach. Był to dopiero drugi przypadek sygnatury Przewodniczącego na międzynarodowym rynku aukcyjnym. Jego cena wyniosła 918 tys. USD⁴⁹.

Równie unikalnym przedmiotem okazała się porcelana stworzona na specjalne zamówienie dla Mao w latach 70. Zrobiona z bardzo rzadkiego materiału zwanego *huashizi*, została ozdobiona ulubionymi przez Mao kwiatami śliwy. Zheng Guoliang, jeden z członków zespołu odpowiedzialnego za projekt, tłumaczył, jak cenny jest dzisiaj komplet: „Cena *huashizi* była przeliczana w kilogramach, kiedy waga zwykłej porcelany jest mierzona w tonach. Jej koszt był nie do przeliczenia na tamte realia. Dla pewności zakład zamówił kilka ton, aby zlecenie zostało perfekcyjnie wykonane. Dzisiejsze pokolenie nie rozumie takiego poświęcenia, ale dla nas Mao był zawsze ponad wszystkim”⁵⁰. Jedna filiżanka z tej kolekcji została wyceniona na około 80 tys. USD. Podobny zestaw miseczek do ryżu, wykonany na specjalne życzenie Przewodniczącego, został sprzedany za 1,5 mln USD w Hongkongu w czerwcu 2013 r.⁵¹

Od 2000 r. wśród miłośników rewolucyjnych pamiątek popularność zaczęły zdobywać wizerunki Mao Zedonga. Jedną z głośniejszych aukcji przeprowadzono w 2013 r., sprzedając zdjęcie „Chairman Mao, the Brightest Sun in the Heart of World’s People”, autorstwa Jiang Qing. Wyjątkowa wartość przedmiotu wiązała się

⁴⁷ *Little Red Book – original copy sold*, „Not Allowed to”, <http://notallowedto.com/quotations-from-chairman-mao-tse-tung-little-red-book-original-copy-sold-for-500m/> (dostęp: 16.02.2020).

⁴⁸ *Mao-era art fetching high prices at auction*, Xinhua, http://news.xinhuanet.com/english/culture/2013-11/18/c_132897033.htm (dostęp: 17.06.2016).

⁴⁹ *Chairman Mao letter to Clement Attlee fetches £605,000*, „BBC News”, <http://www.bbc.com/news/uk-35103383> (dostęp: 11.03.2020).

⁵⁰ *For craftsman, making porcelain for Mao a lifetime glory*, „Xinhua”, 23.12.2015, <http://en.people.cn/90785/8492887.html> (dostęp: 17.04.2016).

⁵¹ *Mao Zedong’s rice bowls auction for record HK\$8m in Hong Kong*, „South China Morning Post”, 20.06.2013, <http://www.scmp.com/news/china/article/1264901/mao-zedongs-rice-bowls-auction-record-hk8m-hong-kong> (dostęp: 18.04.2019).

nie tylko z portretem, ale przede wszystkim z jego autorką, żoną Mao. Końcowa kwota 55 tys. USD dziesięciokrotnie przekroczyła przewidywaną przez dom aukcyjny⁵². W listopadzie 2013 r. wysoko zlicytowany został obraz *Irrigation Ditch of Happiness*, przedstawiający Mao podczas otwarcia budowy kanału nawadniającego. Pejzaż stworzony przez grupę artystów pod przewodnictwem znanego malarza Liu Wenxi zalicza się do serii tzw. czerwonych klasyków. W czasach rewolucji kulturalnej obraz znalazł się na okładkach wielu gazet, a także był dystrybuowany jako plakat. Anonimowy kupiec zapłacił za niego 6 mln USD⁵³.

Zupełnie w innym charakterze został stworzony obraz Andy'ego Warhola przedstawiający Przewodniczącego w stylu pop art. Portret wykonany techniką sitodruku z użyciem jaskrawych barw jest jednym z serii przedstawiającej znane osobistości. Dla porównania, cena portretu aktorki Marilyn Monroe osiągnęła 36 mln USD, podczas gdy wizerunek Mao został sprzedany za ponad 47 mln⁵⁴. Co ciekawe, podczas międzynarodowej wystawy prac Warhola w Szanghaju i Pekinie, w kwietniu 2013 r., władze chińskie wysunęły prośbę o nieupubliczanie obrazu Mao⁵⁵.

Podsumowanie

Ocena rządów Mao Zedonga jest trudna. Co więcej, jest wręcz niemożliwa bez znajomości historii kraju, sytuacji gospodarczej, warunków kulturowych i charakterystyki społeczeństwa chińskiego. Okoliczności i wyjątkowe warunki zdobycia władzy przez Komunistyczną Partię Chin miały wpływ na jej późniejsze przywództwo. Podkreśla się, że niezależnie od tego, czy teorie i praktyki władzy były słuszne, i tak pozostają one „częścią dziejów Chin” i ich spuścizny. Ponieważ Mao „wytyczył linię generalną dla okresu przejściowego między nową demokracją a socjalizmem” oraz „kierunek socjalistycznej industrializacji i przeobrażeń”, jest niezmiernie ważną postacią w dziejach państwa⁵⁶. W 2006 r. z okazji 30. rocznicy śmierci Wodza jeden z numerów „Peking Review” został w całości poświęcony jego pamięci⁵⁷. We wstępie redaktor naczelny, Tang Yuankai, napisał: „Mao jako

⁵² *Mao photograph sells for \$55,300 at Beijing auction*, „China Daily”, 11.05.2013, http://europe.chinadaily.com.cn/china/2013-05/11/content_16491756.htm (dostęp: 16.04.2018)

⁵³ *Mao-era art fetching high prices at auction*, „China Daily”, 18.11.2013, http://www.chinadaily.com.cn/china/2013-11/18/content_17111360.htm (dostęp: 16.02.2019).

⁵⁴ K. Kazakina, *Cohen's Warhol 'Mao' Portrait Fetches \$47.5 Million at Sotheby's*, „Bloomberg”, 12.11.2015, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-11-12/cohen-s-warhol-mao-portrait-fetches-47-5-million-at-sotheby-s> (dostęp: 30.04.2016).

⁵⁵ *Warhol's Mao Works Censored in China*, „The Wall Street Journal”, 25.03.2013, <http://blogs.wsj.com/chinarealtime/2013/03/25/warhols-mao-works-censored-in-china/> (dostęp: 14.03.2020).

⁵⁶ W. Dziak, J. Bayer, *Mao. Zmierzch, nadzieje, klęski*, Warszawa 2007, s. 265.

⁵⁷ Li Li, *Still a hometown...*

architekt Komunistycznej Partii Chin i założyciel Chińskiej Republiki Ludowej nie tylko zmienił przeznaczenie społeczeństwa w kraju, ale też dzieje świata. Obecnie jego polityczne koncepcje oraz determinacja ciągle wpływają nie tylko na Chiny, ale także na wszystkich ludzi, którzy walczą o wolność⁵⁸. Podobne przekonanie prezentuje historiografia partyjna⁵⁹.

Potwierdza to także oficjalne stanowisko rządu wobec wdrożonego programu edukacji patriotycznej: „W obliczu nowej sytuacji i odpowiedzialności stare metody patriotycznej edukacji muszą zostać zastąpione. Aby aktywnie promować Czerwoną Turystykę, musimy skupić się na ideologii, moralności i edukacji poprzez podróżowanie w miejsca upamiętniające rewolucję. Wykorzystując historię, tradycję i ducha rewolucji, musimy zachęcić masy do turystyki. Tym samym ożywimy ich umysły, dusze oraz świadomość. To spowoduje budowę silnego i pewnego państwa socjalistycznego o charakterze chińskim⁶⁰”.

Pamięć o Przewodniczącym jest szczególnie widoczna przy okazji rocznic jego urodzin bądź ważnych wydarzeń politycznych w Chinach. Mao Zedong jest traktowany jako Ojciec Narodu, któremu kraj zawdzięcza suwerenność i odzyskanie dumy narodowej, będącej istotnym czynnikiem w kulturze azjatyckiej. Richard Overy w książce *Dyktatorzy. Hitler i Stalin* stawia tezę o pochodzeniu kultu jednostki. Jego zdaniem niekompetencja, wiarołomność i bezradność ówczesnych polityków spowodowały, że gloryfikacja wybitnych przywódców była potrzebna⁶¹. Byłoby to uzasadnieniem niegdyś popularnego na świecie nurtu wywyższania „Ojców Narodów”.

Skąd taka potrzeba w dzisiejszych Chinach? Pamięć o pierwszym przywódcy ChRL musi być podtrzymywana ze względu na legitymizację władzy KPCh, która nie może wyrzec się Mao jako autora sukcesu Chin i przyznać się do błędów dawnego systemu komunistycznego. Tworzenie mocarstwa nie może odbyć się bez udziału partii, a ta nie funkcjonuje bez swoich liderów, którzy poświęcili wszystko dla dobra ogółu. Zachowanie pamięci o Przewodniczącym i jego osiągnięciach ma także na celu uświadomienie młodemu pokoleniu, jak długą drogę musieli pokonać założyciele KPCh, aby Państwo Środka stało się ponownie mocarstwem liczącym się na arenie międzynarodowej.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ W. Dziak, J. Bayer, *Mao...*, s. 264.

⁶⁰ K.A. Denton, *Revolutionary Memory and National Landscape* [w:] *Exhibiting the Past: Historical Memory and the Politics of Museums in Postsocialist China*, University of Hawai'i Press 2014, s. 220, www.jstor.org/stable/j.ctt6wqw9j.14 (dostęp: 12.06.2016).

⁶¹ R. Overy, *Dyktatorzy: Hitler i Stalin*, przeł. Ł. Witczak, Wrocław 2009.

SUMMARY

A SHORT HISTORY OF THE MAO ZEDONG CULT – SELECTED ELEMENTS INVOLVED IN THE MAINTENANCE OF THE POLITICAL LEGEND OF THE GREAT HELMSMAN IN CHINA

The annual celebration of various anniversaries related to the history of the Chinese Communist Party and its leaders regularly recalls the controversial theme of the heritage of communism and the legacy of Mao Zedong in China. On many of these occasions, the question of the need for “Father of the Nation” worship in the Middle Kingdom arises. One answer is to preserve the memory of the President and his achievements in order to make the younger generation aware of how long the party founders had to travel on the long road to make China an international power again. This article presents selected elements of social and political life in China associated with important party anniversaries that are used to uphold the legend of Mao Zedong in his homeland. The character of the ceremony that is discussed relates to the anniversary of Mao’s birth, the commemoration of his leadership in the ideology of political and business leaders, and Mao’s legacy in terms of tourism. The interest of the Chairman in collecting artifacts and in film was also discussed. This article is the second part of a two-part article dedicated to the leader.